

Garliavos provizoriaus Kazio Aglinsko ir Jono Basanavičiaus bičiulystė

INGA STEPUKONIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuvių literatūros katedra, K. Donelaičio g. 52-212, LT-44248 Kaunas

El. paštas: i.stepukoniene@hmf.vdu.lt

Straipsnyje apžvelgiamas vieno iš Maskvos lietuvių studentų būrelių XIX a. steigėjo, vieno iš leidinio *Aušra* sumanytojų, slaptos lietuviškos spaudos platintojo ir knygnešio Jono Basanavičiaus draugo ir bendražygio Kazio Aglinsko gyvenimas ir visuomeninė veikla, aptariama lig šiol nepublikuota gausi jo korespondencija Jonui Basanavičiui. Darbo metodai: analitinis interpretacinis, aprašomasis, fenomenologinis.

Raktažodžiai: aušrininkai, slapta lietuviška spauda, visuomeninė veikla

---

ĮVADAS

Kazys Aglinskas – viena garsiausių XIX a. antrosios pusės – XX a. pradžios Garliavos, o kartu ir Lietuvos asmenybių. Tai buvo didžiulis savo krašto, gimtosios žemės ir tautos, jos kalbos mylėtojas, tėvynės patriotas, visas savo jėgas ir gyvenimą paskyręs tautinės dvasios budinimui, lietuvių tautos gerovės kėlimui. Lietuvių studentų būrelių Maskvoje steigėjas, telkęs tautiečius lietuviybės darbui, vienas iš lietuviškos pogrindinės spaudos, ypač *Aušros*, platintojų, J. Basanavičiaus bičiulis ir draugas. Iš Maskvos sugrįžęs į Lietuvą 1885 m. Aglinskas Garliavoje įsteigia vaistinę ir joje platina draudžiamus lietuviškus spaudos leidinius, globoja knygnešius. Jo namai tampa vienu didžiausių slaptų knygų persiuntimo punktų Suvalkijoje. Deja, nei istorijos, nei literatūros moksle jo reikšmė lietuvių kultūros istorijai dar nėra pakankamai apibrėžta, lig šiol nėra pavykę išsiaiškinti daugelio jo biografijos faktų, deramai neatskleisti jo ryšiai su Jonu Basanavičiumi. Kazio Aglinsko asmenybė ir veikla glaustai aptarta Leono Būdvyčio straipsnyje „Karštai mylintis tėvynę“ KMU leistame leidinyje *Ave vita* (1992), taip pat negausių biografinių žinių esama Kauno rajono bibliotekos Bibliografijos skyriuje (muziejininkė Tamoševičienė).

Šio straipsnio tikslas – apžvelgti Kazio Aglinsko biografijos momentus, papildant ją iš pateiktųjų ir lig šiol dar neištirtų literatūros šaltinių sukaupia informacija, taip pat išanalizuoti LLTI fonduose saugomus Kazio Aglinsko laiškus Jonui Basanavičiui, rašytus nuo 1887 iki 1924 metų, padedančius atskleisti juos siejusius ryšius, aptarti laiškuose svarstomus asmeninius ir visuomeninius klausimus.

Siekiant tai atskleisti, straipsnyje derinami įvairūs metodai – aprašomasis, analitinis interpretacinis, fenomenologinis.

KAZYS AGLINSKAS: BIOGRAFIJOS METMENYS

Kazys Aglinskas gimė 1851 m. netoli Garliavos įsikūrusiame Girininkų kaime, tuomet Pakuonio valsčiuje. Tėvai leido sūnų mokytis, nes tikėjosi, kad iš jo išeis geras kunigas. Tačiau veržlus jaunuolis nejutė tam pašaukimo ir atsisakė stoti į kunigų seminariją, sukeldamas didžiulį konfliktą šeimoje, po kurio tėvas atsisakė remti sūnų materialiai. Vis dėlto šis nepalūžo ir tvirtai laikėsi savo nusistatymo. Baigęs penkias Marijampolės gimnazijos klases kaip vienas geriausių mokinių ir priverstas mesti mokyklą, išvažiavo į Maskvą. Čia jam pavyko įsidarbinti tuo metu garsioje „Fereino“ vaistinėje, kurioje išdirbo trejus metus. Tuomet išlaikęs egzaminus ir įgijęs provizoriaus padėjėjo pareigybę išvyko dirbti į Petrapilį. Po poros metų vėl grįžo į Maskvą ir įstojo į Universiteto Farmacijos skyrių.

Besimokydamas Maskvoje K. Aglinskas susipažįsta su Jonu Basanavičiumi, ir ši tvirta, didžiulė draugystė išlieka iki pačios jų gyvenimo pabaigos. Tuo metu Maskvoje studijuojantys lietuviai ima burtis į pirmąjį lietuvių studentų būrelį, ir Kazys Aglinskas aktyviai dalyvauja, telkdamas ir organizuodamas tautiečius. Maskvoje tuo laiku mokosi filologai Andrius Botyrius, Jurgis Miklaševičius, Petras Markūza, Vincas Staniškis, matematikai Blaškevičius (1), Vincas Pietaris, Vincas Pašukanis, medikai Vincas Gilius, Stanislovas Čirvinskis, Matas Puišys, Jonas Kudirka, Andriukaitis, Mykolas Oleka, Kriščiūnas, Stasys Matulaitis, Krakauskas, Antanas Buivydas, Adomas Sketeris, vaistininkystę studijuoja M. Kasakaitis, Jonas Račiūnas, Vincas Linka, Jonas Petrauskas, Vincas Mičiulis, Bujenauškas. Susirinkę jie svarsto lietuvių nacionalinės padėties, tautinės tapatybės, savimonės žadinimo klausimus, kalba aktualiomis spaudos temomis. Būtent šiame būrelyje gimsta idėja steigti lietuvišką laikraštį *Aušra*. Pasak L. Būdvydžio, šie jaunuoliai buvo „pirmieji naujos atgimstančios Lietuvos spinduliai“ [2].

Baigęs universitetą ir įgijęs farmacininko specialybę K. Aglinskas sugrįžta į Lietuvą. 1885 m. apsigyvena Garliavoje – čia įsigytame name įsteigia miestelio vaistinę (2). Jis ne tik pardavinėja vaistus, bet ir gydo ligonius, dirba kaip gydytojas – tą lemia nemenkos jo medicinos žinios, įgytos skaitant medicininę literatūrą, plačiai domintis viskuo, kas susiję su ligomis ir jų gydymo būdais. „Žmonių atmintyje jis atmenamas kaip malonus, mandagus, nuoširdus specialistas, inteligentas. Buvo aukšto ūgio, liesas, žilais plaukais, lazdele pasiramsčiuodamas vaikščiojo lėtai“ [4]. Pasak K. Čebelio (1899–1990), gimusio ir augusio Garliavoje, „nebuvo lupikas. Duodavo biedniems žmonėms vaistų už dyką“ [8, 6]; garliavietė Izabelė Kalinaitė-Stasiulevičienė (1911–1990) prisimena, jog ją „dažnai tėvas siūsdavo parnešti iš Aglinsko vaistinės vaistų. Mamai skaudėdavo po krūtine. Nuo Aglinsko vaistų jai palengvėdavo. Tai buvo malonus, mandagus, nuoširdus žmogus. <> Pasivaikščioti eidavo kasdien“ [8, 6].

Garliavos vaistinė tampa ne tik pagalbos vieta susirgusiems, bet ir lietuviybės žadinimo židiniu. K. Aglinskas, dar nuo studijų laikų turėdamas daug ryšių su tautiškai susipratusiaisiais lietuviais, visokeriopai remia ir globoja knygnešius, name slepia uždraustą lietuvišką spaudą, organizuoja platų laikraščių ir knygų platinimo tinklą. Jo namai tampa „stambiu lietuviškų knygų persiuntimo (iš kairiosios Nemuno pusės) punktu“ [2].

Šiame darbe jam itin daug talkino žmona Ona Aglinskienė. Ji ne tik priiminėdavo atgabentas laikraščių ir knygų siuntas, jas slėpdavo, bet ir organizuodavo leidinių išgabėnimą tolimesniais keliais, šėlpė ir maitino užėjusius knygnešius. Namus ne kartą krėtė caro žandarai, ieškantys draudžiamos spaudos. Vienas toks kartas buvo lemtingas. Kaip prisimena knygnešystės Lietuvoje istorikas P. Ruseckas, vienos kratos metu, kai K. Aglinsko nebuvo

(1) Kai kurių tuo laiku Maskvoje studijavusių lietuvių vardų nepavyko identifikuoti.

(2) Šis namas, paženklintas 22 numeriu (Vytauto g.), tebestovi iki šiol.

namuose, žandarai „taip smarkiai p. Aglinskienę išgąsdino, taip ją suerzino, kad ji po to sunkiai susirgo ir ... nelaiku pasimirė. Tai bus tikra knygnešystės auka“ [5]. Ona Aglinskienė mirė praėjus keletui dienų po kratos – nuo baisių sumušimų ir nervinio sukrėtimo, tačiau net ir smarkiai daužoma, spardoma lietuviškų laikraščių slaptavietės neišdavė (3). Ji mirė visai jauna, su vyru taip ir nespėjusi susilaukti vaikų. K. Aglinskas, likęs našliu, gyvenime daugiau nevedė, kaip ir jo artimiausias draugas daktaras Jonas Basanavičius, mirus jo žmonai Elei.

Po minėtų dramatiškų įvykių K. Aglinskas ir toliau buvo persekiojamas, todėl jis „knygų, skiriamų platinti, nebepriimdavęs, bet surasdavęs vietų, kuriose ne tik knygos, bet ir knygnešiai galėdavo be pavojaus prisiglausti“ [5]. K. Aglinsko, kaip vieno iš *Aušros* steigėjų, draudžiamos literatūros platintojo ir karšto tėvynės mylėtojo, pavardė buvo plačiai žinoma tuometinei Lietuvos visuomenei. Jo namuose, net ir rizikuodami, nuolat lankydavosi krašto visuomenininkai, kuriuos jis visuomet maloniai priimdavo ir kuo galėdamas remdavo. P. Ruseckas prisimena, jog jam „visai netikėtai spaudos leidimo metu (1904–1905 m.) pro Garliavą vykstant, Aglinsko visai nežinant ir nepažįstant, tik jo parašą prie durų pamačius, teko pas jį užėiti. Jis tuoj, iš pirmojo pamatymo, kaip savo artimiausią draugą priėmė, vaišino ir keletą dienų neišleido, kol iš nuovargio atsigavau, atsilsėjau. Tikrai šaunus ir svetingas buvo žmogus ir savo gerumu nesivaržė“ [5].

Knygnešio Petro Varkalos dukra Antanina prisimena, jog 1903 m. P. Varkala buvo sumintas ir įkalintas Kauno kalėjime, tačiau K. Aglinsko pastangomis išlaisvintas. Per Pirmąjį pasaulinį karą Varkalų šeima buvo pasitraukusi į Rusiją. 1918 m. grįžę su keturiais vaikais rado degančius namus. Šioje bėdoje vėl padėjo K. Aglinskas, nors pats gyveno labai kukliai ir jo namas buvo po gaisro [6].

Profesorius Petras Šalčius savo prisiminimuose rašo, jog jam, dar Marijampolės gimnazijos mokiniui, prieš Pirmąjį pasaulinį karą besilankant pas K. Aglinską teko susipažinti su čia viešėjusiu Jonu Basanavičiumi, ir ši pažintis itin sustipinusi gimnazisto norą darbuotis gimtojo krašto labui [9].

K. Aglinskas bendravo su iškiliausiais to meto lietuviais inteligentais: Tomu Ferdinandu Žilinsku, Jonu ir Petru Vileišiais, Petru Kriaučiūnu, Kaziu Griniumi, Stasiu Matulaičiu, M. Davainiu-Silvestravičiumi, Jurgiu Miklaševičiumi, Jonu Šliūpu, Juozu Gabriu-Paršaičiu bei jo šeima, pas jį lankydavosi garsiausi Sūduvos knygnešiai: jų karaliumi vadinamas Juozas Kancleris, Antanas Baltrušaitis-Antanėlis ir kiti. Vienas ištikimiausių viso jo gyvenimo draugų buvo daktaras, lietuvių tautos patriarchas Jonas Basanavičius. Po Didžiojo Vilniaus Seimo (Lietuvių suvažiavimo Vilniuje) 1905 12 04–5 d. J. Basanavičius išstis savaites buvo priverstas slapstyti nuo žandarų. K. Aglinsko namai jam ir tapo priglaudžiančia ir slepiančia pastoge. Į Garliavą pas K. Aglinską J. Basanavičius atvykdavo itin dažnai – dalytis svarbiomis lietuviškos visuomeninės veiklos žiniomis, pailsėti po sunkaus darbo, rašyti ramioje aplinkoje, gydyti žmonių.

Garliavoje pas K. Aglinską buvodavo garsus Marijampolės mokytojas Petras Kriaučiūnas, kuris, pasak J. Basanavičiaus, „ne vienam jaunadvasiui įkvėpė karštą meilę į savo pavargusią tautą ir josios kalbą. Daugiausia jo dėka lietuvių atgaivinta Suvalkų gubernijoje“ [1]. K. Aglinskas daug bendravo ir su kitu Maskvos universiteto bičiuliu – daktaru Stasiu Matulaičiu, kilusiu iš Stebuliškių kaimo. Grįžęs į Lietuvą darbuotis, S. Matulaitis nuolat platino lietuviškas knygas, kaip ir jo broliai Liudvikas ir Juozas Matulaičiai – *Varpą, Ūkininką, Tėvynės sargą*, Amerikoje leidžiamą *Vienybę lietuvininkų* ir daug kitų tuo metu

(3) Marijos Litvaitienės pasakojimas vaikaičiui Petrui Nėniui. Autorės pokalbis su P. Nėniumi 1995 07 12.

draudžiamų leidinių, kurie, pasak P. Rusecko, „iš apsnūdusio jaunuolio padarydavo karštą lietuvių patriotą“ [5, 170].

Daugelis minėtų lietuvių patriotų buvo susibūrę į „Sietyno“ draugiją, kurią sunaikinti buvo didžiausias caro žandarų viršininko Vonsiackio rūpestis. Tai iš esmės jam pavyko itin suaktyvintus knygnešių persekiojimą 1897–1899 metais. Šiuo laiku Suvalkijoje buvo suimti ir nuteisti, daugiausia tremtimi, 34 žmonės (Jonas Kriaučiūnas, kunigas Bulvičius, Oleka, Petras Matulaitis, Pranas Matulaitis, Juozas Kačergius, Juozas Armastauskas ir kt.). 1899 m. rugsėjo 3 d. atliekama krata pas mokytoją Juozą Jasaitį, kilusį iš Stanaičių kaimo ir čia gyvenusį, K. Aglinsko bendramintį. Po keleto savaičių krečiami ir K. Aglinsko namai, bet tuo metu, neradus nelegalios spaudos ir neturint objektyvių įrodymų, bylos jam sukurpti nepavyko.

Garliavoje K. Aglinskas subūrė literatūros mylėtojų kuopelę, kuriai priklausė J. Anziliūnaitis-Kalnėnas, J. Mačys-Kėkštas, K. Sakalauskas-Vanagėlis ir kiti. Šioje kuopelėje buvo dalijamasi Vakarų Europos ir lietuvių literatūros naujienomis, svarstomi aktualūs lietuvių spaudos, knygų leidybos, švietimo ir kiti visuomenės gyvenimo klausimai.

1905-ieji buvo neramūs visoje Lietuvoje. Istoriniai įvykiai sukėlė didžiulį chaosą. Kaip teigia K. Grinius, 1905 m. Sūduvoje žmonės pradėję aktyviai priešintis caro valdžiai: „visose lietuviškose apskrityse jaunimas arba nuginklavo policininkus, arba privertė juos pabėgti iš kaimų į apskrities miestus. <> Degtinės monopolio krautuvės provincijoje buvo arba išdaužytos, arba užsidarė. Pradžios mokyklos buvo apvalytos nuo carų portretų ir uždarytos. Nekenčiamus miškų tarnautojus šaudė“. Socialdemokratų partija (L. S. D. P.) „eksproprijudavo valstybinių ir pusiau valstybinių įstaigų kasas ir tuo papildydavo savo iždą“. Rusijos vidaus reikalų ministerio Makarovo pranešimas Dūmos atstovams rodo, kad Šakių apskrityje revoliucinis sąjūdis 1905 m. rudenį buvo pasiekęs rekordą visoje Rusijoje [3, 129–130].

K. Griniaus teigimu, socialdemokratų partijos „reikalams nepritekdavo pinigų. Dėl to jie iškraustydavo valstybinių degtinės parduotuvių, tuomet monopolium vadinamo, kasas, pačius monopolius išdaužydavo, degtinę upeliais paleisdavo... Partijos reikalams eksproprijudavo ir girininkų kasas ... taip pat sustabdydavo pašto vežimus ir atimdavo pinigus“ [3, 94].

Į tokias nemalonias istorijos giras tuo laiku patenka ir K. Aglinskas, spėjama, kad neatitiktinai. Kaip prisimena K. Grinius, Sūduvoje tuo laiku atsiranda ir „nedora plėšikų kuopa, revoliucijos padugnės, revoliucionieriai išsiveržėliai“, „giltiniečiai“, pasivadinę „Lietuvių Komunistų Giltinės Kuopa“ ir plėšę nekaltus žmones. Jie „apiplėšė Garliavos dekaną kun. Budzeiką, Skriaudžių kleboną kun. Bliūdžinską, Gudelių (Ivoniškių) dvarininką žydą Blankšteiną, užmušdami iš Varšuvos atvažiavusį svečią; Garliavos vaistininką provizorių Kazį Aglinską ir dar vieną kitą (apiplėšė – aut. past.)“ [3, 91–92].

1907 m. K. Aglinskas tapo Lietuvos mokslo draugijos nariu. Įstodamas jis įnešė 200 rublių ir draugijos buvo pakeltas į narius labdarius.

Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui K. Aglinskas pasitraukė į Rusiją – apsistojo Voroneže, vėliau persikėlė į Gluškovą (Kursko gub.). 1918 m., sužinojęs, kad kuriasi Nepriklausoma Lietuva, grįžo į Lietuvą. Kaip prisimena Kazys Čebelis, jis grįžo labai neturtingas, vienišas, bet J. Basanavičiaus padedamas atkūrė vaistinę [9]. Mirė sunkiai susirgęs 1924 m. rugpjūčio 23 d., sulaukęs 73 metų. Mirties aplinkybes prisimena garliavietė Michalina Poderytė-Gervienė, gimusi 1909 m.: „Garliavoje tarnavau pas K. Aglinską, vaistininką. Pilsčiau miltelius ir kitus darbus dirbau vaistinėje.“

Vaistininkas ilgai sirgo, nors dirbo iki pat mirties. Rytą nuėjusi, radau jį mirusį. Suėję žmonės aprenė, padarė karstą iš nedažytų lentų (tokia jo buvo valia), idėjo karstą į vežimą, o vežime buvo prikrauta šiaudų. Ir išvežė – neprisimenu kur, Prienų ar Marijampolės lik. Palydėjome su mama ligi Garliavos galo ir sugrižome namo. Ta viena padvada [vežimas] jį ir išvežė (lyg į Veiveriukus – ar netoli Prienų, ar Skriaudžių)“ [9]. Kapas, deja, nerastas. Prieš mirtį norėjo visą savo turtą palikti Lietuvos universitetui, bet nespėjo užrašyti.

Garliavoje jo vardu pavadinta gatvė (1990). Prie namo Vytauto g. 22, kuriame jis gyveno, 1996 10 18 atidengta memorialinė lenta. Knygnešio, visuomenės švietėjo, vieno iš *Aušros* laikraščio steigėjo provizoriaus Kazio Aglinsko pavardė įrašyta stogastulpyje, pastatytame 1997 10 29 prie Garliavos bibliotekos (Vytauto g. 21) knygnešių atminimui.

KAZIO AGLINSKO KORESPONDENCIJA JONUI BASANAVIČIUI: MASKVOS MOKSLO LAIKAI SURIŠO MANO DVASIAJ SU TAVAJA IKI GRABO

K. Aglinsko asmenybę plačiai atskleidžia išlikusi gana gausi jo korespondencija Jonui Basanavičiui. Jų susirašinėjimas prasidėjo dar abiem studijuojant Maskvoje ir tęsėsi iki pat gyvenimo pabaigos. LLTI fonde saugomi išlikę 92 K. Aglinsko laišakai J. Basanavičiui, tačiau jų neabejotinai buvo kur kas daugiau – susirašinėta gana intensyviai tiek asmeniniais, tiek visuomeniniais klausimais [8].

Maskvos studentų brolystė

Pirmasis išlikęs K. Aglinsko laiškas J. Basanavičiui, rašytas 1879 m., vaizdžiai liudija tipiską XIX a. pabaigos lietuvių studento, besimokančio svetimame krašte, būklę: *Mano brolis Mykolas parašė, kad prižadėjai prieš išvažiavimą į Gudiją būti Garliavoj ir iš čia nuvažiuoti į Girininkus pas mano senokus tėvus, – jei nepatingėsi, tai neužmiršk pažiūrėt, ar neturi jie gero, plono, pilko, šukuoto milo – paimtum kelis mastus man ant žiemos pasisiūdint ką nors. <>*

Daugiau viskas Tau yra žinoma, sėdžiu toje pačioje vietoje, gyvenu vienas, niekur nebūnu, nes pinigų visai neturiu, nuomininkų dar negaunu, ir už universitetą penktadienį turėsiu sumokėt, jei tik išeis, ir taip smilkstu kaip žolės nedegas diena po dienos – vis tolyn, vis senyn, o smertis – vis artyn. <>

Laukdamas Tavo atvažiavimo bučiuoju po šimtą kartų.

Mylintis Tave Kazimieras (1879 08 29).

1884-ųjų vasaros pabaigoje rašytame laiške K. Aglinskas bičiuliui praneša, kad gavo leidimą įsteigti Garliavoje vaistinę ir labai nori ten vykti, bet dvejoja, ar tai prasminga daryti prieš rudenį ir žiemą, žinant, koks atšiaurus tuo metų laiku ten klimatas. Vis dėlto po kurio laiko išvyksta – K. Aglinsko vaistinė Garliavoje pradeda veikti nuo 1885 m. ir iškart tampa susipratusių lietuvių būrimosi vieta, veiklos centru. 1887 m. rašytame laiške bičiuliui, mąstančiam apie gyvenamąją vietą, K. Aglinskas išsako savo ir Maskvos studijų laikų draugo Jurgio Miklaševičiaus idėją J. Basanavičiui visam laikui apsistoti Garliavoje, jo namuose: *Pajautos mano, mielas Jonai, Tavo atžvilgiu nė kiek nepasikeitė ir pasiryžęs viską padaryti, ką tik galiu. Man rodos, kad ir be šito prašymo Tu turėtum sustoti pas mane, jei tik būtum Lietuvoj, o tada plačiau pasišnekėtume apie viską, kaip ir apie tai, ar verta būtų Tau apsigyventi Garliavoje, ar ne. Aš viską, rodos, prigalėčiau, kad Tu pasiliktum pas mane. Dėl to, mielas Jonai, jeigu ketini parkeliauti namo – Lietuvon, tai būk toks geras, parašyk man nors trumpai, kada parkeliausi ir kokiomis sąlygomis apsigyventum Garliavoj (1887 09 06).* Tuokart J. Basanavičius Garliavoje dėl įvairių priežasčių, visų pirma politinių, neapsistėjo,

bet šis klausimas tarp dviejų bičiulių gyvenime svarstytas dar ne kartą – J. Basanavičius ke-
tino įsigyti Garliavoje nuosavybę.

K. Aglinsko laiškas J. Basanavičiui atspindi didžiulę ir nuoširdžią šių iškilių asme-
nybių draugystę. K. Aglinskas nuolat kviesdavo bičiulį atvykti pavišėti į savo namus,
pasitikdavo stotyse su savo vežimu – tą liudija gausybė jam siųstų atvirlaiškių iš Garliavos
(Godlevo) pašto, kuriuose trumpai teiraujamasi apie atvykimo datą ir net valandą, prane-
šama, kada galės laukti, pvz.: *Apie 5 valandą pasistengsime būti Kauno stotyje su savo veži-
mu, kad pasitiktume mūsų laukiamą svetelį. Laukdamas siunčiu labas dienas. Tavo Kazys*
[8] (1905 08 06). Remdamasis sena studijų laikų pažintimi ir giliu dvasiniu bendrumu bei
brolišku artumu, K. Aglinskas kviesdavo J. Basanavičių jo namuose sutikti pačias gražiaus-
ias pavasario šventes – šv. Velykas. 1910 m. kovo 20 d. laiške jis rašo: *„Br. [angus] J.[onai],
tvirtai tikėdamas, kad operacija Tavo nusisekė, turiu vilties matyti Tave pas save Garliavoje
sveiką ir linksną Velykų švenčių, todėl ir neapsunkinu savo smulkiom žiniom, nes nieko
svarbaus per tą laiką pas mane ir neatsitiko – vien tik labai Tavęs išsiilgau ir parvažiuojantį
Velykų labai laukiu. Tavo Kazys. Įvertinant laiškų-kvietimų gausą, akivaizdu, kad jo labai
laukdavo visuomet, kaip paties mieliausio bičiulio ir svečio. Mielas J.[onai], Brangus bro-
lau, Godotinas Tamista – tokiais kreipiniais nuolat prasideda laiškas, kuriuose matyti
rūpinimasis kitu, išpasakojami svarbiausi reikalai ir rūpesčiai, dalijamasi džiaugsmu ir
nerimu. Maskvos mokslo laikai surišo mano dvasią su Tavąja iki grabo, – rašė K. Aglinskas
J. Basanavičiui 1907 metais.*

Garliavos apylinkėse

Atvirukai su trumpomis žinutėmis ir pranešimais iš Garliavos nuolat skriedavo į Vilniaus
viešbučius, į Prahą, Austriją, Bulgariją – sekdavo J. Basanavičių visais tolimais jo keliais.
Daugelis jų – lakoniško informacinio pobūdžio: prašymas pranešti apie parvykimą, frag-
mentiški brūkštelėjimai apie sveikatos būklę, miestelio buitinius ir visuomeninius įvy-
kius, trumpos naujienos iš bendrų pažįstamų gyvenimo. Itin gausūs – apie orą, už lango
regimą gamtą kviečiant pailsėti po sunkių darbų ir atsigauti pavasarėjančioje apylinkių
miškų, pievų ir laukų gaidoje. Iš šių atvirlaiškių matyti, jog abu buvo didžiuliai gamtos
mylėtojai, kurie, vos saulei pakilus aukščiau, mėgdavo paklaidžioti po miestelį supan-
čias girias, pasigėrėti Sūduvos laukų horizontu, stebėdavo visą gamtos atbudimą – nuo
besiskleidžiančios gėlės iki sučiulbusio paukščio. *Pas mus truputį šilčiau, gruodo nēr, di-
duma laukų jau žaliuoja, gegutė kukuoja, visi paukšteliai čiulba, ypač juodykis ir viever-
sys. Turėdamas laiko daugiau parašysiu, tuom tarpu siunčiu tau daug labų dienų, ir tariau:
mano namas – tavo namas (jeigu Tu nori). Tavo Kazys* (1909 05 04). Ši ištarmė – bene
ryškiausias jų didžios dvasinės bendrystės ir stipraus tarpusavio ryšio paliudijimas.
Kiekvienas J. Basanavičiaus atvykimas į Garliavą K. Aglinsko laiškuose įvardijamas kaip
„grįžimas“ namo, parvykimas į „tikrąją“ gyvenamąją vietą (1909 04 17 d. laiškas). Kad
Garliava J. Basanavičiui išties buvo tapusi miela buvimo erdve, liudija tai, jog būdamas
Lietuvoje Garliavoje pas K. Aglinską jis buvodavo kur kas dažniau nei savo gimtinėje
Ožkabaliuose.

K. Aglinskas pats dažnai su reikalais vykdavo į Vilnių ir šiame mieste aplankydavo
J. Basanavičių. Nuo kelionių jį sulaukydavo tik bjaurus oras, grasinantis sukelti kosulį, ir
prasidėjusios įvairios epidemijos, nuo to jis stengdavosi atkalbėti ir savo draugą. Tokios
laiškų eilutės išties dvelkia nuoširdžiu rūpinimusi savo artimu, jo sveikata. Garliava savo
ruožtu suvokiama kaip „gryno oro“, dvasinės atgaivos teritorija, į kurią verta skubėti iš

Vilniaus: *Br. J., turiu tvirtą viltį, kad praėjus Mokslo Draugijos susirinkimui, pamesi Vilnių su jo užterštu oru, o pasinaudodamas tyru rudens oru, aplankysi Garliavą. Raktą ir kai kuriuos paveikslėlius išsiunčiau – turi būti gerai* (1908 08 14).

Atvykus J. Basanavičiui, abu aktyviai bendraudavo su apylinkės žmonėmis, dažnai viešėdavo Zagrados dvare pas Gustaičius, žvalgydavosi aplinkinėse vietovėse rinkdami tautosaką, lankė istorines ir legendomis apipintas įžymesnes vietas. Jiems labai rūpėjo visa, kas tik bent kiek ryškiau siejosi su lietuvių tautos praeitimi, jos etnografija, papročiais ir mitologija. Garliavoje ir apylinkėse K. Aglinskas rinko senovinius daiktus, kuriuos vėliau atiduodavo J. Basanavičiui, itin besirūpinusiam sukaupti kuo turtingesnę Lietuvos dvasinio ir kultūrinio paveldo kolekciją, kuri tapo ypač svarbi steigiant Lietuvių mokslo draugiją. 1908 m. kviečia draugą aplankyti seną Jiesios malūną, kurio liekanos dar išlikę ir apie kurį išgirdęs iš Dūmos atstovo Griniaus; kitame laiške – senąją šventą ir padavimais apipintą uosį, augusį tarp Padainupio ir Digrių kaimų. *Senobinį barsuką turiu*, – praneša K. Aglinskas svarbią naujieną savo draugui atvirlaiškyje 1909 m. lapkričio 2 dieną. Viename laiške daktarą moko, kaip klijais suklijuoti suskilusias senovines vazas. 1909 07 10 dienos laiškyje praneša, jog sužinojęs, kad *Zagrados laukuose yra senas kapinynas, apie 150 metų*, kuriame jau nustota laidoti. Dar paaiškina, jog čia laidota kelis šimtus metų ir kad bus *galima naudotis, manau, Gustaitis kliūčių nedarys. Franckevičienė parodys tą vietą – šiandien ariamą sėjamą dirvą*. Prižada artimiausiu metu apsilankyti pas dvaro savininką Kazimierą Gustaitį ir pasikalbėti tuo klausimu. Iš J. Basanavičiaus užrašų žinoma, kad šį kapinyną jie išties kasinėjo; J. Basanavičius aprašė čia užfiksuotus duomenis apie vargingus Suvalkijos baudžiauninkų palaidojimus be jokių įkapių [1]. Tuo pat metu Garliavoje ir jos apylinkėse iš vietinių gyventojų J. Basanavičius užrašinėjo istorinius duomenis apie Garliavą įkūrusį ir čia bažnyčią pastačiusį grafą Jozefą Godlevskį, Napoleono kariuomenės žygį per Garliavą. Čia jis rinko ir pasakas, dainas – jų Zagrados dvare jam padainavo šeimininkė Ieva Gustaitienė su dukra Kazimiera.

Spaudos atgavimo tarpsnis

K. Aglinskas gyveno tais pačiais tautiniais rūpesčiais, kaip ir J. Basanavičius. Jis aktyviai sekė visus Lietuvos ir pasaulio politinius bei visuomeninius įvykius, kiekvieną ryškesnį lietuvių gyvenimo proveržio krustelėjimą vertino labai palankiai ir tuo džiaugėsi, rėmė, kiek išgalėjo. Didžiausią džiaugsmą jam sukelia žinia, kad caras Nikolajus II leido lietuviams spaudą lotyniškais rašmenimis; atvirlaiškyje klausia J. Basanavičiaus: *ar neketini <> grįžti Lietuvon, nes čia galima dabar atnešt naudingiausia pagalba Lietuviškai dvasiai* (1904 05 26), net keliuose laiškuose dėkoja už jo didelius darbus gimtajam kraštui ir ragina kuo greičiau parvykti iš Bulgarijos, nes dabar atsiradusi nauja galimybė *duot impulsą Lietuvai* (1904 08 20). Perskaitęs *Viltyje* apie policijos priežiūros J. Basanavičiui nutraukimą, iškart siunčia jam emocingą pasveikinimą ir kviečia atvykti į Garliavą pasidžiaugti pasiektu didžiu laimėjimu (1904).

1904 m. dažnėja K. Aglinsko išvykos į Vilnių – aktyviai bendrauja su Petru ir Jonu Vileišiais, kunigu Ambrozevičiumi, Miklaševičiumi; rūpinasi lietuviškų draugijų kūrimu. Nuolat J. Basanavičiui primena, kad Petrapilio ir Vilniaus lietuviams svarbu savo draugijoje: *1) sustatyti programą Lietuvystės ir paskelbti rusų bei lenkų laikraščiuose, 2) būtina reikalinga aukcionieriška lietuviška draugystė – pinigai lietuviškai spaudai*. Jam pikta, kad daugelis tautiečių atsako aukoti, kol tos spaudos nėra, kad žada tai daryti, kai tie lietuviški laikraščiai jau bus leidžiami. Piktinasi, kad kunigai duoda pinigų tik klerikalų leidiniui ir

mano, jog Lietuvai to užteks. Todėl jis prašo J. Basanavičių viešai kalbėti, išsakyti savo nuomonę šiais klausimais, nes daugiau tokia situacija tęstis nebegali.

Petro Vileišio namuose susibūrę lietuviai inteligentai svarsto idėją steigti Lietuvių mokslo draugiją. K. Aglinskas džiaugiasi, kad jos programa parengta pagal jo „dvasią“, žada aktyviai prisidėti prie šios veiklos. Ją įsteigus, tampa tikruoju nariu ir, be įneštų 200 rublių, dovanoja dar 34 tomus savo privačios namuose sukauptos bibliotekos knygų.

Tuo pat metu aktyviai bendrauja su Kauno lietuviais, telkia ir žadina juos lietuviškai veiklai. Į jį, kaip pripažintą lietuvybės tarną, kreipiasi tie miestiečiai, kuriems svarbu Kaune pradėti leisti lietuviškas knygas. *Aš tikrai norėčiau pradėti Kaune naudingų lietuviškų knygelių leidyklą, bet negalėdamas padaryt to darbo savo jėgomis, ieškau vienodai mąstančių ne tik dėl pinigų, bet ir valios bei bendradarbiavimo. Ir dėl to man labai malonu susipažinti su Tamsta ir pasiūnekėti apie tą labai svarbų dalyką*, – rašo K. Aglinskui kaunietis R. (1904) (4). Šį laišką vaistininkas persiunčia apmąstyti savo draugui, o 1905 m. deda didžiules pastangas, kad Kaune eitų lietuviškas laikraštis, ir prašo daktaro J. Basanavičiaus būti jo organizatoriumi (1905 03 30).

1905 m. iš Garliavos vyksta į Tilžę pasitikti iš Bulgarijos sugrįžtančio didžiausio savo gyvenimo draugo, nematyto 25 metus, lankyto tik laiškais, mintimis – prieš tai praneša atvirlaiškiu: *kokiu nors būdu peršokęs sieną, skubėsiu su Lietuvos pasveikinimais*. Pasitinka, abu kartu sugrįžta į Garliavą – išsiilgtos kalbos, atokvėpio, bičiulystės. J. Basanavičius ir neketina grįžęs apsisotiti kur kitur – Garliava, Kazio namai, po užsienio jam atrodo pati mieliausia ir šilčiausia priebėga.

1907 m. K. Aglinskas kviečia J. Basanavičių aplankyti Garliavą, nes čia pradėjęs dirbti geras diakonas – lietuvis kunigas Zalanckas, ir pabrėžia – *Tavo giminaitis*. 1908 12 08 d. laiške dalijasi savo jauduliu, kad Vilniaus bažnyčiose įvedus lietuvių kalbą, kilo tokia stipri lenkų reakcija. Įsteigus vartotojų bendrovę „Vilija“, rūpinasi jos veiklos sklandumu, metinėmis ataskaitomis.

Dažnas svečias, be J. Basanavičiaus, jo namuose būdavo garsusis pedagogas Tomas Žilinskas, Petras Kriauciūnas „su savo moteria“ – visi taip pat kalbėdavo svarbiomis tautos gyvenimo temomis. Pats nuolat lankydavosi Zagrados dvare pas Kazimierą ir Ievą Gustaičius, važiuodavo į Linksmakalnį – tuometinį Lustbergio palivarką, plačiai bendravo su tautiškai susipratusiais ir lietuvybę propaguojančiais kunigais, apskritai – daugeliu šviesių Suvalkijos regiono žmonių. Garliava, aplinkinių kaimelių vietovės, lietuviški patriotų dvareliai ir paties namai, virtę tikru lietuviškumo židiniu, K. Aglinskui buvo tapę jo gyvenimo alfa ir omega. Grįžęs iš Paryžiaus, aplankęs gražiąją Vieną, draugui daktarui nuoširdžiai prisipažįsta: *vienok mieliausia buvo grįžt Lietuvon!* (1904).

Visuomeninio gyvenimo atgarsiai plačiai aidai K. Aglinsko laiškuose J. Basanavičiui – jam tai kur kas svarbiau nei siauro asmeninio gyvenimo problemos. Viena opiausių problemų, jaudinusių K. Aglinską, – didžiulė lietuvių emigracija. Jis labai išgyveno, kad daugėja į Ameriką išvykstančių lietuvių, kad *beveik kasdien matyt per Garliavą varomi atgal suimti emigrantai nuo prusiško rubežiaus* (1892). Jį kankina mintis, kad nesant tautos žmonių, nebus kam išsaugot lietuvybę, dėl kurios tiek kovojama. 1904 m. su nerimu J. Basanavičiui rašo: *Aš draugiškai Tau turiu pasakyti, kad daug metų lietuviai emigruoja į Ameriką ir Afriką. Daugiau pusės žmonių jau nėr. Gaspadoriai neturi darbininkų, nes šie palieka ponus už menkinimą ir bėga į tą amerikonišką anglišką katorgą; paskutiniai treji metai – mažai vaisingi, Japonija su savo nelaimingu karu ypač pasunkino laiką, taip kad nabagai lietuviai laukia*

(4) Šio asmens nepavyko identifikuoti.

laivų Hamburge ir Brēmene po dvi savaites – tiek jų emigruoja ir nēr turbūt būdo sulaikyt. Japonų karas atšaldo žmones nuo visokių užsiėmimų, ne vienas laukia jo pabaigos, kad pradėtų kokią nors darbą (1904 12 29). Visgi laiško pabaigoje turi ir kuo pasidžiaugti: *Garliavoje įsitaisė jomarkai ir nuo pavasario stojo paštas.*

Vaistinininko rūpesčiai

Turėdamas problemų su sveikata 1891 m. Kazys Aglinskas buvo išvykęs gydytis į Vieną, kurioje praleido apie pora mėnesių. Grįždamas dar kurį laiką apsisotojo Zakopanėje pasikonsultuoti su medikais, pailsėti kurorte, atgauti prarastas fizines ir dvasines jėgas. Šių kelionių metu labai daug skaitė Vakarų Europos literatūros, domėjosi senovės graikų ir romėnų kultūriniu paveldu, lankėsi Austrijos ir Lenkijos muziejuose, parodose. Lenkijoje pabuvojo prie savo mylimo rašytojo Jozefo Ignacy Kraszewskio kapo. Nuolat mąstė, kiek daug per civilizacijos istoriją pasiekė žmonijos išmintis, jau seniausiais laikais sukūrusi hieroglifus, akmeninius ir medinius sarkofagus, mumijas, iškilus literatūros šedevrus. Įsigijo nemažai medicinos krypties knygų, skaitė naujus straipsnius medicinos tema, domėjosi neurastenijos gydymu – apie visa tai plačiai referavo laiškuose J. Basanavičiui. Apmąstė savo likimą kaip gana skaudų: prisiminė tragišką praeities įvykį, kai gilios žiemos metu arkliai kinkytomis rogėmis vykstant į Aleksotą, šis pasibaidęs, rogės apvirtusios, ir taip arklys jį tempęs po jomis gana ilgą atkarpą; tada gavęs *paralysis spinatis*, ir daug kas tikėjęsis, kad mirs, bet jis išgyvenęs. Tačiau blogu oru vis tebevargina pasikartojantys dideli dešinės rankos ir kojų skausmai.

Abu bičiuliai, būdami medicinos krypties specialistai, turėjo daug bendros kalbos apie šios srities reikalus. 1908 m. K. Aglinskas darė didžiulę savo vaistinės rekonstrukciją, tikėdamasis, kad dabar bus galima *liuosiau kvėpuoti*. Apie tai jis rašo atvirlaiškyje J. Basanavičiui, kartu paminėdamas kokius vaistus ir kam skyrė, išsamiai aprašydamas kiekvienos ligos pobūdį, lotyniškus pavadinimus. Kai kuriuose laiškuose prašo J. Basanavičiaus iš užsienio parvežti tam tikrų vaistų, kurių esą negalima gauti čia ir kurių būtina turėti vaistinėje. 1909 m. lapkričio 2 d. rašytame atvirlaiškyje J. Basanavičiui K. Aglinskas skundžiasi, jog jam vienam dirbti Garliavoje sunku, ir prašo, jei pasitaikytų galimybė kur sutikti gerą vaistinininką ar daktarą, *turėti tai omenyje*. Pats nuolat ieškojo pagalbininkės, galinčios darbuotis vaistinėje, tik ją sunku buvo rasti, mat kandidačių atvykdavo daug, bet jos nemokėdavusios lietuvių kalbos. Lietuvių kalba K. Aglinskui buvo vienas svarbiausių kriterijų priimant žmogų į šį darbą. Kartą pavyko tokią rasti, bet po kurio laiko ji išvyko steigti *aptieką į kitą miestelį*. 1907 m., ketindamas kažkur išvažiuoti, teiravosi J. Basanavičiaus, gal jam galėtų pagelbėti aušrininko Davainio Silvestravičiaus dukra Liucė, kurią pakviestų padirbėti už jį kokiam mėnesiui ar ilgiau, nes nenorįs patikėti savo aptiekėlės kokiam žydui ar gudui, tačiau šis atrašė, kad ji negalinti. Be to, vyro jis ir šiaip nenorįs priimti, nes vaistinėje nuo seno – *personalas moteriškas*. Abu svarstė ir nuolat Garliavoje dirbančio daktaro būtinumo klausimą, tuo rūpinosi.

1909 m. K. Aglinskui buvo neramūs, kupini nelauktų nutikimų. Gruodžio mėnesį miestelyje vykstant mugei, jis tampa nusikaltimo liudininku, kai plėšikai stipriai sužeidžia *žem-sargį, o žandarą lengvai; du plėšiku per ugnį išbėgo, vieni iš jų gavo kulkas*. Po septynių valandų plėšikai pagauti Mauručiuose ir pasodinti į Kauno kalėjimą. Incidento metu jis patiria nervinį sukrėtimą, iš kurio išsivadavęs yra priverstas dalyvauti tardymuose, duoti parodymus, važinėti po teismus, o tai dar labiau sutrikdo jo dvasią. Rašo J. Basanavičiui, prašydamas *ištardyti jo širdį*, kad neatsitiktų kaip su vienu bendru *draugu Butk.* (pavardė nežinoma – aut. past.) (1909 03 21).

K. Aglinskas aktyviai rūpinosi vietinių gyventojų, ir ne tik jų, bet ir visų lietuvių, reikalais ir gerove. Gavęs laišką, kad J. Basanavičiui kažkokiems tikslams reikalingi pinigai, užstato savo daiktus ir siunčia pinigų kvitą jo broliui Vincui į Ožkabalius. Su jauduliu J. Basanavičiui pareiškia, kad *Aleksote gyvena Kudirka, badą kenčia. Garliavon nenor pareiti* (1885 05 17). Iš laiško galima suprasti, kad su juo buvo susisiekęs, siūlė pagalbą. Viename atvirlaiškyje rašo J. Basanavičiui, kad Odesoje mokosi jaunuolis iš Garliavos, studentas Paršaitis, siūlo ir jam ten nuvykti pasigydyti sugverusį skilvį (1905). Su jauduliu praneša draugui, kad vietiniai *valstiečiai moka kasmet Varšuvos ligonbučio „Tvorki“ išlaikymui: Fredos (Garliavos) valsčius – 284 rublius, Aleksoto – nuo 240 iki 280 rublių*. Ir priduria: *Surinksiu platesnes žinias tų dalykų* (1909 04 17). Ruošiasi važiuoti į Mauručius viską *išsiaiškinti apie Skučą*, į Lietuvą grįžusį iš užsienio, jo *medžiaginių stovį*, nes atrodo, kad šis *jokio kapitalo neturįs* (5) (1912 09 24).

Trumpai referuoja, kad miręs ir Jonučių kapinėse palaidotas jiems gerai pažįstamas Feliksas Tomaševskis, kad viršaičiu liko patvirtintas Grybauskas (1907), kad staiga pasimirė Garliavos Šv. Trejybės bažnyčios diakonas Budzeika, todėl jis keturias dienas negalėjęs niekur išjudėti (1908).

1910 m. K. Aglinskas laišku teiraujasi J. Basanavičiaus, ar šis nenorįs, kaip anksčiau keitinęs, pirkti netoli Garliavos esančio Kalinavos dvaro, kurį šiuo metu parduoda savininkas. Kodėl J. Basanavičiaus dvaro neįsigijęs, nežinia.

Vienas svarbiausių to laikotarpio klausimų K. Aglinskui – lietuvių ir lenkų santykiai, pastebimas vis stiprėjantis lenkų siekis dominuoti krašte. 1911 m. K. Aglinskas laiške dalijasi savo įspūdžiais apie *Viltyje* skaitytą straipsnį, skirtą Garliavoje aktyviai besidarbuojantiems „šundaktariams“. Pabrėžia – *juos palaikė lenkiška intekmė*. Šie veikę medikai apsimetėliai bandyti sudrausminti; vis dėlto *viskas liko po senovei, tik daktarė turėjo pasitraukt į kitą namą kitoj gatvės pusėj* (1911 01 27). Kitame laiške rašo: *Kaziui Gustaičiui iš Kairiūkščių* (6), *kuris užmokėjęs už Kairiūkščius ir Lustbergį* (7) *prieš 3 metus 105 000 rublių, šiandien lenkų epidemija moka jam jau už tuos du palivarkus 160 000. Žydelei Frankelei tesėjo kelis dvarus, kuriuos taipogi ponai lenkai nupirko. Mat lenkai kolonizuoja Lietuvą. Liūdna...*

Daukšiagirė, Ašt[uonėlė] (8), *Naujadvaris, Pag[irnuovonis], Pag[irmanka], Pušgrodas – Pakuonio apygardos yra naujai pirktos lenkų. Beje, Malinavas...*

Girdėjau, ponia Biribienė gana brangiai užmokėjus už Kalinavą – 32 000; vienok, kaip sako Baltrušaitis, jau lenkai duoda 36 000.

Iš Varšuvos kontoros atėjo užklašimas, ar neparduodu savo aptiekos? Yra, sako, du kandidatai su gerais pinigais. Bet aš atsakau, kad varšuvietis jokiū būdu Garliavoje turėti aptiekos negali, nes be lietuviškos kalbos – nė vieno žingsnio padaryti negalės.

Karo audrose

1914 m. Lietuvai buvo dramatiški. Pačioje spalio pradžioje K. Aglinskas rašo daktarui viltinškai klausdamas, ar šis nesirošia kur toliau keliauti – jei neturėtų *ypatingo draugo*, tai galėtų imti jį kartu, tik turįs pranešti iš anksto. Akivaizdu, kad pasiryžęs kilti į ilgesnę kelionę – pamatyti Europą, lankytis jos miestų muziejuose, parodose, domėtis moderniais kultūros pasiekimais. Tačiau netrukus netikėtai prasideda Pirmasis pasaulinis karas. K. Aglinskas rašo J. Basanavičiui, kad nebegauna laikraščių iš Vilniaus ir Varšuvos, kad *tankiai tenka*

(5) Kuris Skučų giminės, gyvenusios Mauručiuose, atstovas turimas omenyje, nepavyko nustatyti.

(6) Kaimas Rokų rajone, 8 km nuo Garliavos Linksmakalnio pusėn.

(7) Linksmakalnio dvaras, 9 km nuo Garliavos link Prienų.

(8) Vietovių pavadinimai neįskaitomi.

girdėti griausmas armotų, bet kol kas vietiniai žmonės elgiasi ramiai, apsipranta su tuom, kad prie šalies sienos rytų pusėje dažnai aidi šaudymai, kad jų pažįstamas Škėma parbėgo pas tėvą išsigandęs vokiškų bombų, kurias pradėjo mėtyt ant Varšuvos. Samprotaudamas apie karo veiksmų eigą pažymi, kad už Varšuvos ypatingai gerai Vilius (9) gavo, ir jeigu Krokuvoj taip nosį nudegs, tai ir karas sutrumpės (1914 10 20).

Kaip klostėsi K. Aglinsko ir J. Basanavičiaus bendradarbiavimas Voroneže, nežinia, nes tokių laišku nėra išlikę. Praūžus Pirmojo pasaulinio karo audroms, didžiausias K. Aglinsko siekis – sugrįžti į tėvynę ir toliau dirbuotis jos labui. 1918 m. liepos 29 d. džiaugsmingai rašo J. Basanavičiui: *Br. J., laimingai grįžau iš Voronežo Lietuvon. Ryt gausiu reikalingus popierius ir važiuosiu Garliavon. Tuomi tarpu siunčiu Tau širdingus pasveikinimus, laukdamas ypatingo pasimatymo. Tikiu, kad parašysi. Tavo Kazys. Kaunas.*

Dar kitame laiške daktarui praneša, kad Voroneže parašė tekstą apie gamtą ir jos įvairumą, kurį norėtų publikuoti, bet prieš tai tikisi išgirsti J. Basanavičiaus „recenziją“. Voronežą prisimena nemaloniai, kaip įvairių nesėkmių vietą. Čia jį esą aplupo bolševikai – atėmė 320 rublių aukso, 506 rublių sidabro ir Brauningo sistemos revolverį. Beskaičiuojant pinigus dar dingo 24 rubliai; tada jis surašė nuostolius fiksuojantį protokolą, kurį pasirašė liudininkai. Ar atgavo prarastą turtą, žinių nėra. Laiške dar užsimenama, kad progai pasitaikius, reikėtų pasirūpinti Grybauskų, bendrų pažįstamų, grįžusių Lietuvon, materialine būkle.

Viename iš paskutinių laišku pranešama, kad kartu su kitais rūpinasi Vileišio namo ir fabriko pirkimu. Daug pajų neketinąs imti, kaip ir Kazys Gustaitis, bet *agitaciją dėl to varo, išsiuntęs gimstančios Draugovės proklamaciją* kanauninkui Zalauckiui, tik kol kas atsako negavęs. Taigi tautos visuomeniniai reikalai jį lydėjo iki pačios gyvenimo pabaigos.

LLTI archyve išlikęs ir paskutinis K. Aglinsko laiškas J. Basanavičiui, rašytas 1924 m. pavasarį – jau sunkiai susirgus, drebančia ranka: *Rašau laiškėlį patalynėj, 4 mėnesiai guliu, kojos sudžiūvo kaip botagai, rankos kaip žagarai. Liga mano tokia: kaip paprastai, į senatvę kimba obstrukcija, prie josios prikibo šaltis ir karštis, ypač jeigu pavalgai mėsos.* <>

Dabar klausiu apie Tavo sveikatą? Girdėjau, kad sirguliuoji – laikykis, brangus Jonai, Tavo vardas skamba kiekvienoj Lietuvos vietoj. Seniai apie Tavo pamerktas [neįskaitomas žodis] rožes... Lietuva ap[vainikavo] Tavo troškimus...

Jeigu sveikata pradėjo šlubuoti, ar nevertėtų vasarą pasinaudoti energišku oru Zakopanėje, daug turinčiu ozono. Tai yra kalnuota šalis, 200 metrų aukščiau už Krokuvą – siena Galicijos ir Vengrijos – rezidencijos Adomo Mickaus (10) ir Juozo Kraševskio (11). <>

Geisdamas tau viso labo, ypač sveikatos – pasilieku

Tavo Kazys

Garliava, 1924 05 02.

K. Aglinskas mirė rugpjūčio mėnesį. Ar sulaukė iki to laiko kokio J. Basanavičiaus laiško, nežinia. Tačiau J. Basanavičius aplankė savo sergantį draugą rugpjūčio 23 d. – dieną prieš jo mirtį. Taip baigėsi didžioji garsių Lietuvos vyrų draugystė. Draugystė, kurios nenutraukė jokios politinės aplinkybės, ilgi išsiskyrimai, asmeninės negandos. Šią draugystę nutraukė tik mirtis. Ir paliko legenda.

(9) Vokietijos imperatorius Vilhelmas.

(10) Adomas Mickevičius.

(11) Jozefas Ignacy Kraszewskis.

IŠVADOS

K. Aglinskas – vienas aktyviausių Maskvos lietuvių studentų būrelių XIX a. antrojoje pusėje steigėjų ir veiklos organizatorių, tautinės savimonės žadintojų. Maskvoje studijų metu susipažinęs su J. Basanavičiumi, tampa jo visuomeninės ir tautinės veiklos bendražygiu ir rėmėju. Apsigyvenęs Garliavoje, provizorius K. Aglinskas surengia savo vaistinėje nelegalios spaudos platinimo centrą, vieną svarbiausių Suvalkijoje, stambų lietuviškų knygų persiuntimo (iš kairiosios Nemuno pusės) punktą. Jis visokeriopai remia knygnešius ir jų veiklą.

Savo veikla daug prisideda prie Lietuvos mokslo draugijos kūrimo 1907 m.: padeda rengti draugijos įstatus, programą, svarsto veikimo kryptis. Jis remia draugiją materialiai ir knygomis, tampa tikruoju jos nariu labdariu.

Vienas reikšmingiausių K. Aglinsko gyvenimo momentų – glaudi draugystė su daktaru J. Basanavičiumi, kurią plačiai atskleidžia išlikę 92 jo laišakai. Laiškuose atsiveria nuoširdus siekis rūpintis lietuvybės ir visuomeniniais tautos gyvenimo reikalais, paties J. Basanavičiaus asmenybe. Dėl šios glaudžios draugystės J. Basanavičius itin dažnai buvuoja pas K. Aglinską Garliavoje – kur kas dažniau nei savo tėviškėje Ožkabaliuose: čia jis ilsisi ir rašo savo straipsnius, vaikšto po girią, gydo žmones, renka istorinę, archeologinę, folklorinę ir kalbinę medžiagą; kasinėja kapines, užrašinėja dainas, pasakas, vietinių gyventojų prisiminimus apie grafą Godlevskį ir Napoleono kariuomenės žygį per Garliavos apylinkes. Tarp abiejų bičiulių jaunystėje užsimezgusi draugystė tęsėsi iki jų gyvenimo pabaigos.

K. Aglinsko laišakai J. Basanavičiui liudija jį buvus žmogiškai jautrią, visuomeniškai ir socialiai orientuotą asmenybę. Visa jo gyvenimo veikla – tiek farmacinė, tiek slaptos spaudos platinimas, tiek visuomeninių organizacijų bei atgimimo judėjimo rėmimas – liudija sąmoningą asmenybės apsisprendimą dirbti tautos labui nepasiduodant jokiems sunkumams ir bet kokiomis aplinkybėmis, aukojant tam viską.

Gauta 2013 03 10
Priimta 2013 05 17

Literatūra ir šaltiniai

- [1] BASANAVIČIUS, J. *Mano gyvenimo kronika ir nervų ligos istorija. 1851–1922 m.* Vilnius: Baltos lankos, 1997.
- [2] BŪDVYDIS, Leonas. Karštai mylintis tėvynę. *Ave vita*. Kauno medicinos akademija, 1992, Nr. 5.
- [3] GRINIUS, Kazys. *Atsiminimai*. 1932, t. 2.
- [4] KIRLYS, Jonas. Garliavos krašto knygnešiai. *Kauno rajono savivaldybės viešoji biblioteka*.
- [5] *Knygnešys*. T. I. (2-as leidimas). Redaktorius P. Ruseckas. Kaunas: Varpas, 1929.
- [6] KRUIŠINSKAITĖ, E. Aušrininkas. *Tėviškės žinios*, 1991, rugsėjo 26.
- [7] Kazio Aglinsko korespondencija Jonui Basanavičiui. *LLTI biblioteka*, F2-681, šifras J. B. 681.
- [8] OVERLINGAS, Virgilijus. Kazys Aglinskas – tautinio atgimimo veikėjas. *Tėviškės žinios*, 1996, gruodžio 7–13.
- [9] STRUKČINSKAS, Mindaugas. „Gyvenę Lietuvai“. *Tėviškės žinios*, 1994, rugsėjo 24.

INGA STEPUKONIENĖ

Friendship of pharmaceutical chemist in Garliava Kazys Aglinskas and Jonas Basanavičius

Summary

Kazys Aglinskas was one of the most active founders of Lithuanian students' groups in Moscow in the second half of the 19th century, the organizer of their activities and an active promoter of national consciousness. During his studies in Moscow, he got acquainted with Jonas Basanavičius and became the supporter of his national activities. When he moved to Garliava, pharmaceutical chemist Aglinskas established the centre of disseminating illegal press in his pharmacy, which became one of the most important centers in Suvalkija, sending Lithuanian books from the left side of Nemunas on a massive scale. He supported book spreaders (*knygnešiai*) and their activities by all means.

With his activities, he contributed significantly to the establishment of the Lithuanian Science Association in 1907, helped in preparing its statute, programme and discussed the areas of activities. Aglinskas supported the Association financially and by donating books and became its real member and supporter.

One of the most significant moments in Kazys Aglinskas' life is his close friendship with doctor Jonas Basanavičius, which is revealed by 92 letters written to Basanavičius. The letters reveal Aglinskas' sincere concern about Lithuania and public issues of the nation, as well as Basanavičius himself. Because of the close friendship, Basanavičius visited Aglinskas in Garliava very often, even more often than his native place in Ožkabalai. In Garliava he had some rest, wrote articles, went for a walk in the forest, cured people, and collected historical, archaeological, folklore and linguistic material. He also made excavations in the cemetery, wrote down songs, tales and the memories of people about count Godlevski and Napoleon's march in the surroundings of Garliava. The friendship between these two people lasted until the end of their lives.

Aglinskis' letters signify that he was a sensitive and socially-publicly oriented personality. All his activities (pharmaceutical, disseminating secret press or supporting public organizations and the Rebirth Movement) emphasize his conscious choice of working for the sake of the nation, overcoming various difficulties and circumstances, as well as sacrificing everything for these issues.

Key words: spreaders of Aušra Newspaper, secret Lithuanian press, public activities